

Nr 24

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 kap. 5 och 8 §§ lagen den 8 juli 1904 (nr 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption.

Genom en den 8 april 1959 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 144, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

Lag

angående ändrad lydelse av 1 kap. 5 och 8 §§ lagen den 8 juli 1904 (nr 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption

Härigenom förordnas, att 1 kap. 5 och 8 §§ lagen den 8 juli 1904 om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 kap.

5 §.

Har med — — — — — form avslutat.

Har med Konungens tillstånd präst i utländsk, evangelisk-luthersk församling här i riket erhållit uppdrag av den stat han tillhör att förrätta giftermål, skall äktenskap, som i enlighet med den främmande statens lag blivit inför sådan präst här ingånget, anses vara i behörig form avslutat, såframt mannen och kvinnan eller endera av dem var undersåte i den staten.

Har med Konungens tillstånd präst i utländsk, evangelisk-luthersk församling här i riket *eller den som, utan att vara verksam i sådan församling, är präst i danska folkkyrkan, Finlands evangelisk-lutherska kyrka eller norska statskyrkan* erhållit uppdrag av den stat han tillhör att förrätta giftermål, skall äktenskap, som i enlighet med den främmande statens lag blivit inför sådan präst här in-

¹ Senaste lydelse av 5 och 8 §§, se SFS 1921:194.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

gången, anses vara i behörig form avslutat, såframt mannen och kvinnan eller endera av dem var undersåte i den staten.

8 §.

Är giftermål mellan svenska undersåtar å utrikes ort av präst inom svenska kyrkan förrättat i enlighet med svensk lags föreskrifter, vare det här för gillt hållet. Samma lag vare, där präst i svensk församling inom främmande stat i enlighet med svensk lags föreskrifter förrättat giftermål i den staten mellan svensk undersåte och undersåte i främmande stat, såframt Konungen uppdragit åt prästen att förrätta sådant giftermål.

Är giftermål mellan svenska undersåtar å utrikes ort av präst inom svenska kyrkan förrättat i enlighet med svensk lags föreskrifter, vare det här för gillt hållet. Samma lag vare, där präst i svensk församling inom främmande stat *eller präst som tillhör svenska kyrkans sjömansvård* i enlighet med svensk lags föreskrifter förrättat giftermål i den staten mellan svensk undersåte och undersåte i främmande stat, såframt Konungen uppdragit åt prästen att förrätta sådant giftermål.

Om giftermål — — — — — särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1960.

Inledning

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 september 1957, nr 16, har 1957 års kyrkomöte anhållit om åtgärder för att med övriga nordiska länder skulle träffas sådan överenskommelse, att präst i svenska kyrkan, som i nämnda länder innehar eller utövar befattning som präst vid svensk beskickning, i svensk församling, för vilken kyrkoordning blivit av Kungl. Maj:t fastställd, eller såsom sjömanspräst hos svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse, måtte erhålla rätt att i samma länder på svenskt lysningsbevis förrätta vigsel av svenska medborgare. Med anledning av skrivelsen har inom justitiedepartementet utarbetats en i januari 1958 dagtecknad promemoria med förslag till ändrade bestämmelser om äktenskaps ingående utom riket m. m., vilken promemoria varit föremål för remissbehandling. Sedermera har Nordiska rådets presidium i skrivelse den 2 september 1958 hos Kungl. Maj:t hemställt om sådan lagändring, att vigsel som förrättats av den svenske sjömansprästen i Narvik eller av den norske sjömansprästen i Göteborg erhåller allmän giltighet.

I propositionen lämnas redogörelse *dels* å s. 6—8 för kyrkomötets skrivelse *och dels* å s. 11 för skrivelsen från Nordiska rådets presidium.

Rättsläget

Lagen den 8 juli 1904 om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption innehåller i 1 kap. bl. a. följande bestämmelser om äktenskaps ingående. Om med Kungl. Maj:ts tillstånd präst i utländsk, evangelisk-luthersk församling här i riket erhållit i uppdrag av den stat han tillhör att förrätta giftermål, skall enligt 5 § *andra stycket* äktenskap, som i enlighet med den främmande statens lag blivit inför sådan präst ingånget här, anses vara avslutat i behörig form, under förutsättning att mannen och kvinnan eller endera av dem var medborgare i den staten. Enligt 8 § *första stycket första punkten* skall giftermål, som å utrikes ort förrättats mellan svenska medborgare av präst inom svenska kyrkan och i enlighet med svensk lags föreskrifter, anses giltigt här i riket. Enligt *andra punkten* i samma stycke skall såsom giltigt här i riket även anses giftermål, som präst i svensk församling inom främmande stat i enlighet med svensk lags föreskrifter förrättat i den staten mellan svensk medborgare och medborgare i främmande stat, under förutsättning att Kungl. Maj:t uppdragit åt prästen att förrätta sådant giftermål.

Rörande innebörden av de återgivna bestämmelserna må följande anföras.

Stadgandet i 8 § *första stycket första punkten* förutsattes enligt förarbetena (prop. 1904 nr 21 s. 26) vara tillämpligt i det fall, att giftermålet enligt lagen i det land där det förrättats icke vinner giltighet i samma land. Enligt en vedertagen internationell regel kan giftermålet i sådant fall icke heller påräkna erkännande i andra länder. Stadgandet är emellertid motiverat utifrån den synpunkten, att det knappast skulle vara tilltalande att här i riket vägra erkänna ett giftermål, som förrättats mellan svenska medborgare å utrikes ort av svensk präst och med iakttagande av svensk lags föreskrifter.

Stadgandena i 5 § *andra stycket* och 8 § *första stycket andra punkten* tillkom genom en lagändring år 1921. Enligt förarbetena (prop. 1921 nr 216) föranleddes ändringen närmast av önskemål, att möjlighet måtte beredas svensk medborgare att i Norge erhålla giltig svensk vigsel av pastorn i svenska församlingen i Oslo. Behörighet att med laga verkan förrätta vigsel i Norge mellan kontrahenter av vilka den ena var svensk medborgare skulle visserligen enligt då gällande norska bestämmelser kunna tillerkännas denne, under förutsättning att svenska församlingen anmäldes såsom dissenterförsamling. Eftersom svenska kyrkan företräder samma trosuppfattning som norska statskyrkan, ansågs emellertid denna lösning föga tilltalande. De lagliga hindren för önskemålets förverkligande undanröjdes i stället på det sätt, att i 8 § *första stycket* infördes bestämmelsen om rätt för Kungl. Maj:t att bekläda präst i utrikes svensk församling med behörighet att viga kontrahenter, av vilka en var svensk medborgare och en var medborgare i främmande stat. Därvid förutsattes att sådant uppdrag skulle kunna meddelas endast med den främmande regeringens medgivande. Av vedertagna mellanfolkliga rättsgrundsatser ansågs följa, att medgivande kunde påräknas endast under förutsättning av ömsesidighet. I 5 § tillades därför i ett andra

stycke ett stadgande, på grund varav motsvarande befogenhet skulle kunna tillerkännas utländsk församlings prästerskap här i riket. Att i sistnämnda hänseende stadgandet begränsades till att avse evangelisk-luthersk församling föranleddes därav att, beträffande annan utländsk församling, frågan om prästerskapets vigselbehörighet ansågs liksom tidigare böra bedömas i enlighet med de om dissenterförsamlingar gällande föreskrifterna (jfr numera 4 kap. 2 och 3 §§ giftermålsbalken).

Någon utländsk evangelisk-luthersk församling finns icke här i riket, och fråga om meddelande av tillstånd jämlikt 5 § andra stycket har därför icke uppkommit. Bemyndigande att förrätta vigsel jämlikt 8 § första stycket andra punkten har av Kungl. Maj:t meddelats för kyrkoherdarna i svenska församlingarna i Köpenhamn och Oslo.

Beträffande rättsläget i förevarande avseende i Danmark, Finland och Norge, vilka länder närmast beröres av denna lagstiftningsfråga, må följande nämnas. Enligt dansk rätt kan kyrklig vigsel icke förrättas i dansk ordning utom landet. Inom Danmark äger — med vissa undantag, bl. a. för kyrkoherden i svenska församlingen i Köpenhamn — endast präst i danska folkkyrkan förrätta kyrklig vigsel. Enligt finsk lagstiftning kan präst inom finskt religionssamfund som har vigselrätt bemyndigas att i annat land viga kontrahenter av vilka åtminstone den ena är finsk medborgare. Likaledes kan präst, som är anställd i utländsk kyrklig församling i Finland, bemyndigas att där viga kontrahenter, av vilka åtminstone den ena är medborgare i prästens hemland. De norska bestämmelserna innebär att sjömanspräster och andra utrikes verksamma norska präster kan bemyndigas att utanför hemlandet förrätta vigsel jämlikt norsk lag. Bemyndigande lämnas endast om vigseln erkännes som giltig beträffande formen i vigsellandet. När särskilda skäl föreligger, kan sjömanspräst även erhålla tillstånd att förrätta vigsel ombord på norskt fartyg som befinner sig utanför verksamhetslandets sjöterritorium. Beträffande utländsk prästs vigselbehörighet i Norge gäller att präst, som är verksam i församling i Norge, tillhörande utländskt evangeliskt-lutherskt kyrkosamfund, kan erhålla tillstånd att förrätta vigsel enligt detta samfunds ordning om åtminstone den ena av kontrahenterna är medborgare i prästens hemland och prästen enligt detta lands lagstiftning äger förrätta vigseln. Sådant tillstånd lämnas endast om enligt det främmande landets lagstiftning norsk präst kan erhålla motsvarande tillstånd. Med tillämpning av dessa bestämmelser har norske sjömansprästen i Göteborg erhållit bemyndigande att förrätta vigsel ombord på norskt fartyg som befinner sig utanför svenskt territorialvatten. Vidare har kyrkoherden i svenska församlingen i Oslo erhållit norskt tillstånd att förrätta vigsel i svenska kyrkans ordning.

Departementspromemorian

I anledning av kyrkomötets skrivelse har, såsom inledningsvis omnämnts, inom justitiedepartementet utarbetats en promemoria med förslag till änd-

rade bestämmelser om äktenskaps ingående utom riket och därmed sammanhängande spörsmål.

I promemorian lämnas en redogörelse för rättsläget på förevarande område ävensom för frågans behandling inom kyrkomötet. Därjämte återges innehållet i en skrivelse som under utredningsarbetet inkommit till justitiedepartementet från *Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse*. I skrivelsen säger sig styrelsen ha erfarit att de i styrelsens tjänst verksamma prästerna ofta får ta ställning till frågan om möjligheten att erhålla svensk vigsel i främmande land. Till en del är här frågan om svenska turister som önskar kombinera en semesterresa med vigsel. Dessa har i många fall mycket dunkla begrepp om vigselrätten i utlandet och kommer icke sällan utan att i förväg ha förvissat sig om huruvida vigsel kan ordnas. Gällande bestämmelser medför alltså ibland olägenheter för sådana vigselökande. Styrelsen anser dock icke att enbart hänsynen till dem — som dock utan större svårigheter kan ordna sin vigsel i hemlandet — bör föranleda en utvidgad befogenhet för svensk präst att förrätta vigsel i annat land. Vida betydelsefullare synes det styrelsen vara att bereda det uteseglade sjöfolket möjlighet att i främmande hamnstäder bli vigda genom svensk sjömansprästs förmedling. De av kyrkomötets utredningsnämnd beskrivna förhållandena i Narvik äger i viss mån motsvarighet i andra utländska hamnstäder där svensk sjömanspräst är verksam. Stora grupper svenska sjömän går sålunda i trampfart eller vistas på långresor på svenska eller utländska fartyg under långa tider — ett par år är icke ovanligt — utan att fartyget anlöper svensk eller annan skandinavisk hamn. För dessa sjömän skulle det vara en uppenbar förmån att kunna få svensk vigsel i en hamn som fartyget anlöper och dit den andra kontrahenten kan resa. Med gällande bestämmelser måste sjömannen antingen uppskjuta vigseln till en ganska avlägsen framtid eller också mönstra av fartyget med de ekonomiska olägenheter som detta medför. Vad angår frågan om en eventuell lagändring erinrar styrelsen om att i de hamnstäder, varom här är fråga, finnes mestadels ingen svensk koloni av nämnvärd storleksordning, och att de som skulle komma i åtnjutande av utvidgad vigselbehörighet är icke i första rummet bofasta svenskar utan uteseglade sjömän. Det för närvarande gällande villkoret att vigselförrättaren är »präst i svensk församling inom främmande stat» bör enligt styrelsens mening icke ha avgörande betydelse för vigselbehörigheten. Styrelsen anser det därför vara befogat om »församlingskravet» i 1 kap. 8 § första stycket av 1904 års lag slopades för att vigselbehörighet skulle kunna beredas de utom riket stationerade svenska prästerna.

Beträffande behovet av en lagändring på förevarande område anföres här efter i *promemorian* följande. Svenska församlingar finnes utom riket i Köpenhamn, Oslo, Helsingfors, London, Paris, Berlin och Buenos Aires. Bemyndigande att förrätta vigsel jämlikt 1 kap. 8 § första stycket andra punkten i 1904 års lag har emellertid meddelats endast för ett par präster, nämligen svenska kyrkoherdarna i Köpenhamn och Oslo. Vad som anförts både inom kyrkomötet och av sjömansvårdsstyrelsen synes giva vid handen,

att gällande bestämmelser icke medgiver, att svensk medborgare kan erhålla kyrklig vigsel utom riket i önskvärd utsträckning. Det kan även erinras om att många svenskar för studier eller yrkesverksamhet vistas i främmande länder under långa tider, och att också deras eventuella önskemål att i uppehållslandet erhålla svensk kyrklig vigsel om möjligt synes böra tillgodoses. En ändring bör därför komma till stånd i förevarande avseende. En diplomatisk överenskommelse om vigselbehörigheten inom de nordiska länderna, som av kyrkomötet föreslagits, torde emellertid vara av alltför begränsat praktiskt värde. Såsom sjömansvårdsstyrelsen erinrat är, jämte prästerna i de svenska församlingarna utom riket, många svenska präster verksamma i skilda delar av världen. Präster tillhörande svenska kyrkans sjömansvård tjänstgör sålunda i Narvik, Hull, Rotterdam, Gent, Genua, Rio de Janeiro, Melbourne m. fl. städer. På dessa platser torde, såsom sjömansvårdsstyrelsen anfört, icke finnas erforderligt svenskt befolkningsunderlag för att grunda en svensk församling i egentlig mening. Andra utom riket verksamma präster är missionärer och diplomatpräster.

På grund av det anförda föreslås i promemorian att genom ändring av 1 kap. 8 § första stycket andra punkten av 1904 års lag möjlighet skall öppnas att — med medgivande av vederbörande främmande stat — meddela bemyndigande att förrätta svensk vigsel utom riket åt envar utomlands verksam präst i svenska kyrkan, oavsett om denne är anknuten till svensk församling. Det erinras emellertid om att det praktiska värdet av en lagändring i enlighet härmed förringas därav att i länder, där borgerlig vigsel är obligatorisk, ett giltigt äktenskap icke torde kunna komma till stånd genom där förrättad kyrklig vigsel. Obligatorisk borgerlig vigsel förekommer, enligt tillgängliga uppgifter, i Schweiz, Frankrike, Belgien, Nederländerna, Österrike, östeuropeiska stater, Turkiet, Thailand, Chile, Kuba och Peru. I övriga nordiska länder — utom i Danmark, där utländsk präst endast i undantagsfall kan erhålla behörighet att viga — och inom det anglo-sachsiska rättsområdet torde emellertid principiella hinder icke föreligga mot att svensk vigselbehörighet förlänas åt där verksamma svenska präster. Därjämte föreslås i promemorian att vigselbehörigheten på grund av bemyndigande skall avse även vigsel mellan svenska medborgare samt att präster i frikyrkliga trosamfund skall kunna erhålla bemyndigande att förrätta vigsel mellan kontrahenter, av vilka åtminstone den ena tillhör samfundet. Eftersom av allmänna rättsgrundsatser torde följa att beträffande lagstiftning av förevarande slag reglerna för det ena landets medborgare bör överensstämma med reglerna för medborgare i annat land, föreslås att i 1 kap. 5 § andra stycket av 1904 års lag skall i tillämpliga delar vidtagas motsvarande ändringar som dem vilka förordats i det föregående. Promemorian åtföljes av ett i enlighet med det anförda utarbetat lagförslag.

För remissyttrandena över promemorian redogöres å s. 10 i propositionen.

Departementschefen

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Lindell*, följande:

»Såsom framgår av den föregående redogörelsen har från kyrkomötet framförts önskemål om utsträckning av möjligheterna att i övriga nordiska länder få till stånd vigsel i svenska kyrkans ordning. Även Nordiska rådet har intresserat sig för hithörande spörsmål och särskilt pekat på behovet av en mera tillfredsställande ordning beträffande vigselbehörigheten för den svenske sjömansprästen i Narvik och den norske sjömansprästen i Göteborg.

Den utredning som med anledning av de framförda önskemålen verkstälts inom justitiedepartementet synes bekräfta, att lagstiftningen på området för närvarande är mindre tillfredsställande utformad. Utredningen visar därjämte, att bristerna hänför sig inte bara till förhållandena inom Norden utan att det föreligger behov av en översyn av vigselmöjligheterna utom riket över huvud taget. I den utredningspromemoria som upprättats har också ifrågasatts lagändringar med sikte på en väsentlig vidgning av möjligheterna att utomlands erhålla vigsel i svenska kyrkans ordning. Jag är dock ej beredd att nu upptaga frågan om lagändringar med denna vidare syftning. Vår lagstiftning på den internationella familjerättens område är även i andra avseenden otillfredsställande, och det är min avsikt att inom den närmaste tiden en mera allmän översyn av denna lagstiftning skall påbörjas. Det synes ändamålsenligt att frågan om vigselbehörigheten för präster utom landet upptages till granskning i detta större sammanhang. Tills vidare torde därför ändring böra vidtagas endast i fråga om vigselbehörigheten för sjömansprästerna, i vilket avseende utredningen visar att påtagliga praktiska olägenheter av den nuvarande ordningen uppkommit.

Enligt 1 kap. 8 § första stycket första punkten i 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption kan präst i svenska kyrkan viga svenska medborgare på utrikes ort. Stadgandet ger ej någon garanti för att äktenskap som tillkommit i sådan ordning vinner erkännande i annat land än Sverige. Härför torde i allmänhet krävas, att vigselförrättaren är behörig även enligt vigsellandets lag. Såvitt på den svenska lagstiftningen ankommer påkallas emellertid ej någon åtgärd då det gäller vigsel utom riket mellan svenska medborgare. Vad angår vigsel mellan svensk undersåte och undersåte i främmande stat stadgar andra punkten i 1 kap. 8 § första stycket, att präst i svensk församling inom främmande stat kan erhålla Kungl. Maj:ts uppdrag att förrätta sådan vigsel enligt svensk lags föreskrifter. Om dylikt uppdrag — såsom är förutsatt — lämnas med den främmande statens medgivande, blir vigseln även gällande i vigsellandet och kan antagas bli erkänd jämväl i andra främmande länder. Sistnämnda bestämmelse torde böra kompletteras så, att med präst i svensk församling jämställes präst, som tjänstgör inom svenska kyrkans sjömansvård. Med stöd av stadgandet kan då, om tillstånd av vederbörande

stat föreligger, bemyndigande att förrätta vigsel meddelas såväl för sjömansprästen i Narvik som för svenska sjömanspräster som är verksamma på andra utländska orter.

Då det är särskilt angeläget att vigselbehörighet ordnas för den svenske sjömansprästen i Narvik, har i samband med utredningen i lagstiftningsärendet undersökts i vad mån möjlighet föreligger att erhålla norskt medgivande till sådan behörighet. Enligt vad som inhämtats från norska justisdepartementet kan dylikt medgivande påräknas efter erforderlig komplettering av den norska lagstiftningen i ämnet.

I fråga om vigselbehörigheten för utländska sjömanspräster som är verksamma i Sverige har som förut nämnts särskilt uppmärksammats, att denna fråga är otillfredsställande ordnad för norske sjömansprästen i Göteborg. Svenskt tillstånd för denne att här i landet förrätta norsk vigsel kan ej meddelas med nuvarande lagstiftning. Härför erfordras alltså lagändring, som lämpligen torde ske genom komplettering av 1 kap. 5 § andra stycket i 1904 års lag. Den danske sjömansprästen i Göteborg äger enligt dansk lag över huvud icke rätt att förrätta vigsel utom hemlandet, och någon finsk sjömanspräst är icke för närvarande verksam i vårt land. Det synes likväl lämpligt att i förevarande avseende icke göra skillnad mellan danska, finska och norska präster. Ändringen bör därför innebära att med präst i utländsk evangelisk-luthersk församling här i riket — eller alltså präst som enligt den nuvarande lydelsen av lagrummet kan erhålla vigselbehörighet — jämställas den som, utan att vara verksam i sådan församling, är präst i danska folkkyrkan, Finlands evangelisk-lutherska kyrka eller norska statskyrkan.

Lagändringarna torde böra träda i kraft den 1 januari 1960.»

Lagrådet

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får alltså hemställa,

att förevarande proposition, nr 144, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 29 april 1959

På första lagutskottets vägnar:

EMIL AHLKVIST

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Branting, Per Olofsson, Lindgren, Birke, Per-Olof Hanson och Robert Johansson;

från andra kammaren: herrar Hedqvist, Gezelius, Onsjö, Gustafsson i Borås, fru Löfqvist, herr Edlund, fröken Bergegren och herr Andersson i Storfors.